

Abonamentul

Pentru monarhie:

Pe an 6 fl., $\frac{1}{2}$ an 3 fl., $\frac{1}{4}$ an 1 fl. 50 cr.

Pentru străinătate:

Pe 1 an 18 frcs., $\frac{1}{2}$ an 9 frcs., $\frac{1}{4}$ an 4 frcs. 50 cm.

Focea apare în fiecare Sâmbătă.

Unitatea

Focea bisericescă-politică.

Insertiuni

Un sir garmond: odată 7 cr., a doua oară 6 cr., a treia oară 5 cr., și de fiecare publicațiune timbru de 30 cr.

Tot ce privește focea să se adreseze la «Redacțiunea și Administrațiunea Unității» în Blaș.

Anul V.

Blaș 16 Novembre 1895.

Numărul 46.

Un nou pericol pentru școlile populare.

Prefacerea școlilor grănițeresce de pe teritoriul primului regiment român de graniță de odinioară este numai o verigă în lanțul loviturilor date de un timp încôce școlilor din patrie, cari nu au caracter de stat ori comunal.

Creatorii articolului de lege XXXVIII din 1868 despre instrucțiunea poporală au avut oare care considerațiune față de progresul cultural al naționalităților nemagiare din patrie. N'au recunoscut nici ei drepturi politice fără numai pentru o singură națiune, dar cel puțin au permis, ca diferitele naționalități să-și pótă realiza aspirațiunile culturale în cadrul autonomiei sale confesionale și cu puterile sale proprii materiale.

Cei ce au urmat la guvern după creatorii articolului de lege amintit, au cercat toate mijlocele, ca să restrângă libertatea și drepturile date confesiunilor pe terenul instrucțiunii publice, și astfel să facă imposibilă existența unei culturi nemagiare promovate de bisericile respectivelor naționalități.

Libertatea confesiunilor pe terenul instrucțiunii publice populare s'a restrins mai întâiu prin articolul de lege XXVIII din 1876, prin care guvernul a asigurat pentru sine, pentru inspectorii săi școlari și pentru comisiunile administrative comitatense o ingerință neobicinuită mai înainte asupra școlilor nemagiare susținute de confesiuni. A doua restricțiune în direcțiunea acésta

s'a întâmplat prin articolul de lege XVIII din 1879, prin care limba magiară s'a impus ca obiect de învățămînt obligatoriu pentru toate școlile confesionale nemagiare. De atunci încôce pruncii nemagiari sînt siliți în contra firii, să studieze obiectele de învățămînt în două limbi, și inspectorii școlari regesci nu măsura progresul în școlile nemagiare după rezultatele obținute în felurite obiecte de învățămînt, ci după rezultatul obținut din limba magiară. De învățatori harnici nu trec aceia, cari fac progres cu școlarii din toate obiectele de învățămînt, ci numai aceia, cari în detrimentul cunoștințelor elementare, de cari fiecare individ are lipsă în viață, pun pond exclusiv pe limba magiară. Aceștia capătă și premii, pe când ceilalți învățatori harnici sînt huițuiți, și adese ori le este periclitată și cariera, deși au toate formalitățile prescise pentru cualificațiunea învățătorilor.

În același timp guvernul începu a înființa o mulțime de școli de stat în comune, cari aveau deja școli confesionale nemagiare. Tendența și aci este vedită, căci abstragînd dela împrejurararea, că în școlile de stat înființate între Români nu se propune în limba română, pe cum prescrie articolul de lege XXXVIII din 1868, — nu trebuie să perdem din vedere, că greutățile impuse locuitorilor din respectivele comune pentru școlile de stat nu sînt imediat simțite, pe cum sînt sim-

țite greutățile impuse credincioșilor pentru școlile confesionale, cari în cele mai multe cazuri se susțin prin repartițiuni (aruncuri) foarte grele, pe când școlile de stat se susțin din vistieria statului. Astfel prin înființarea școlilor de stat se dă o lovitură foarte grea școlilor confesionale, căci omenii sînt ademeniți a-și da pruncii la școlile de stat, unde nu au să suporțe greutățile școlilor confesionale.

Ba guvernul a mers și mai departe. S'a învoit, ca în multe comune să se înființeze școli de stat, înse pe lângă condițiunea, ca toți locuitorii din respectivele comune să plătescă câte 5% după darea directă pentru acele școli. Și deși legea (art. XXXVIII din 1868 § 36) dice, că cine contribuie mai mult de 5% după darea directă pentru școala sa confesională, nu pôte fi obligat, să contribuie și pentru școala de stat ori pentru cea comunală, totuși guvernul suferă, ca în multe locuri credincioșii nostri, cari dau preste 5% pentru școlile sale, să contribuiescă și la susținerea școlilor de stat și comunale.

Cea mai grea lovitură înse s'a dat școlilor confesionale prin articolul de lege XXVI din 1893, prin care guvernul — sub pretextul, că voesce, să reguleze salariile învățătoresce, — a voit, să pună mîna pe cel puțin jumătate din școlile confesionale. Se înțelege, că jertfele aduse din partea credincioșilor bisericilor românesce au zădărnicit multe din speranțele guver-

Feuilleton.

Sórtea femeii la Elinii și Romanii cei vechi.

(După Döllinger «Heidenthum und Judenthum».)

(Fine).

Înse cauza celibatului celui foarte obișnuit, care subsăpa temelilele statului, nu are să se cerce întru atîta în patima acésta nefrăscă, ci mai virtos în ușurința de a avea fiitóre. Cete de slave eliberate și de fete de ale acestora oferiau alegere comodă. Legea aceea a lui August, carea pedepsia adulterul și datina de a petrece afară de căsătorie cu fete născute libere, în mare parte era neexecutabilă și avea de urmare numai aceea, că Romanii se țineau acum cu atît mai virtos de femeii străine și libertine, inițiate în arta necurăției. Pentru a scăpa de pedepsele, ce le dicta legea Iulie adulterului, deja sub Tiberiu multe femei căsătorite, chiar și din familii de frunte renunțau la poziția de femei cinstite și se înscriau ca fiitóre publice în listele edililor. Ori care femei, care s'a născut liberă, putea să o facă acésta, și

Tiberiu întimpină dificultăți, când voi să lipsescă de puțința acésta atari femei, a căror soți ori frați erau senatori ori cavaleri. ¹⁾

Pentru tineri și bărbați atari raporturi erau de tot nebagate în samă din partea opiniei publice. Nu se mesteca adecă într'insele nici un simț de rușine ori sfielă. Dóră și tinerilor li-se istorisia, cum Cato, acel censor sever al moravurilor, a exprimat complăcerea sa unui tîner, pe care-l văduse ieșind dintr'o casă de prostituție. Er Cicero spune într'o cuvîntare publică, că comerțul carnal cu fiitóre în Roma totdeauna s'a privit de fiertat. ²⁾

În timpuri și țeri, în cari religia și-a păstrat influința sa scutitoare asupra sexului femeesc, se pôte ivi casul, ca pe lângă o corupție morală mare a bărbaților femeile totuși să nu se răpescă de rîul corupției, ci ele să se susțină pe o tréptă mai înaltă a curățeniei. În Roma nu se pôte cugeta la o atare influință a religiei. Acolo femeile, lipsite de ori ce sprigin etic, trebuiau să se facă aceea, ce făceauu bărbații dintr'insele: ele trebuiau să se cufunde în chip iresistibil

tot mai adânc în corupție. Căsătoriile cele mai multe se închiau numai ca nisce legături, cari aveau să țină numai până la un timp, numai cu acea rezervă tacită și împrumutată, ca ea să se desfacă, îndată ce se făcea molestă uuuia din cei doi soți căsătoriți. „Nu aști femei,” dice Seneca, „care să fie așa de miseră și ordinară, cât să se îndestulescă cu o păreche de adulteri, cât să nu le împărțescă pe rînd la unul după altul orelle sale, și cât diua să nu i-se facă prea scurtă, până ce ajunge pe la toți.” ¹⁾ Atât de neputincioasă s'a arătat deja în deceniile cele mai de aprópe legislațiunea lui August îndreptată împotriva adulterului. Împerații mai buii și-au dat silință, să opréscă obiceiul nerușinat, ca bărbați și femei să se scalde împreună; Traian, Adrian, Marc Aurel au publicat edicte în contra lui; înzădar: Alexandru Sever se vedu silit a publica din nou o oprire. ²⁾ S'a introdus acum și moda de a se îmbrăca în stofe subțiri și de tot străveșii, de a purta halne, în cari după spusa lui Seneca nu era nimic, ce ar fi putut să

¹⁾ De benef. 3, 16.

²⁾ Plin. H. N. 35, 54, 3; Spart. Adr. 18; Capitolin. M. Art. Phil. 23; Lamprid. Alex. Sev. 24.

¹⁾ Tac. Ann. 2, 85; Suet. Tib. 35.

²⁾ Pro Coelio c. 15.

nului, și poate tocmai pentru aceea s'au pus la cale cereri ca cea a comitatului Cianadului, prin cari guvernul este rugat de municipii, să prefacă școlile confesionale în școli de stat.

Confesiunile în țara noastră au ținut foarte mult la școlile sale ca la un mijloc puternic pentru a-și apăra prin instrucțiune religioasă existența bisericilor sale.

Acum după ce guvernul a luat din mâna confesiunilor instituțiunea căsătoriei, care este temelia familiei și societății omenesci, voesce a le lua și instrucțiunea, ca astfel ele să nu mai aibă altă libertate de cât a se ruga lui Dumnezeu între zidurile bisericilor.

O mie de ani a existat statul pe lângă instrucțiune susținută numai de confesiuni, și acum la începutul mii a doua, drept mulțămită, se va răpi confesiunilor aceea, ce ele au îngrijit și susținut cu mari jertfe pentru binele patriei.

Etă pericolul, în fața căruia se află mai de aproape școlile românești! Că pericolul acesta este serios, se vede de acolo, că față cu mișcarea pornită din comitate pentru secularizarea școlilor confesionale guvernul n'a făcut nici o declarațiune, care să condamne această mișcare, ér organele lui publicistice aplaudéză adresele, cari le primesc guvernul pentru secularizarea școlilor.

Să lucrăm deci din toate puterile, ca această nouă lovitură să nu vină asupra noastră.

O apropiare nouă a Anglicanilor de biserica Romei. — În 3 a. c. s'a ținut anuală conferința a diecezei anglicane de Chester. Cu acest prilej episcopul a rostit o alocuțiune, a cărei temă principală a fost unirea bisericilor. El a ținut între altele:

„Înainte de toate voi să accentuez, că pentru a face, ca unirea creștinilor să se matureze, e de lipsă o atmosferă blândă și împărtășitoare de viață. Durere adâncă ne cuprinde, când vedem lucruri anumite, când

vedem slăbiciunea descurajătoare, pe cum și necinstea internă și externă, cari snt o urmare a desbinării, ce paralizéză forțele noastre. Pe lângă acestea să nu albă ore nici o însemnătate toate nisuițele acelea nobile îndreptate spre realizarea unei stări mai bune a lucrurilor, înclinarea aceea împrumutată, a Orientului spre Occident, și a Occidentului spre Orient, a Papei spre Protestanți și a Protestanților spre Papa a Conformiștilor spre Neconformiști și a Neconformiștilor spre Conformiști? Ore nu ne-au apropiat ele mai tare de acea țintă și ore nu o vor face și de acum înainte? Noi nu putem să nu venim la gândul acesta. Tote acestea snt cel puțin asemenea valului mic, care se ridică pe mare și la părere nu e mai mare decât mâna unui om, dar e merit de înțelepciunea lui Dumnezeu, ca să crească și să se îmbrace într'o strălucire foarte frumoasă, pentru ca în sfârșit să răspândescă o binecuvîntare, a cărei bogăție întrece cuprinderea minții omenesci.“

„Church-Times“, una dintre foile cele mai cetite ale Angliei protestante, a scris deunăzi între altele și următoarele:

„Archiepiscopul de York Dr Maclagan, asta o va concede ori cine, e un Anglican întocmai așa de bun ca ori care altul. Deosebirea dintre el și dintre frații lui în episcopie, întru cât s'au declarat în cestia unirii, stă în aceea, că el a dat formă pozitivă celor ce până acum s'au ținut numai în formă negativă. — Dr Maclagan accentueză întocmai ca și toți ceilalți episcopi dreptul, care-l pretinde biserica anglicană: de a forma o parte integrantă a bisericii celei adevărate. Dar el nu se îndestulesce cu atâta, ci pricepe și aceea, că ea singură încă nu reprezintă biserica acésta în totalitatea ei, și el are curajul de a o și concede acésta. Dacă auți pe unii episcopi grăind despre cestia unirii, îți vine întru adevăr, să crești, că ei așteptă, ca catolicii romani în frunte cu Papa să se unescă cu biserica anglicană. —

„Adevărat că el (Dr Maclagan) cunoșce și greutatea și nici de cum nu cercă, să le depingă mai mici de cum snt. Dar cu o cale ne aduce aminte și de aceea, că Mântu-

itoriul nostru s'a rugat pentru unitatea perfectă a bisericii, și el crede în urmare, că unitatea acésta trebuie să se realizeze ore-când într'o formă ori într'alta, și el voesce, să contribuescă după puterile sale la deslegarea dificultăților.

„Nu se poate dice, că arhiepiscopul ar fi desvilit în cestia asta puncte nouă de vedere, dar faptul, că un principe bisericesc anglican așa de înalt recunoșce principiile accentuate deja de alte persoane mai puțin autorizate, înșamnă în mișcarea spre unire o epocă nouă.

„Cel dintâiu dintre principiile acestea — e *existența papatului ca un fapt istoric*. Noi am protestat la locul acesta destul de des în contra la aceea, că ómenii esageréză principiul centralisării; dar istoria ne învață, cât de zădarnic e a voi, să se păzescă unitatea, dacă nu e îndemână un centru cu punct comun de întrunire, și chiar și dacă ar fi cu putință a crea pe sama creștinătății Apusului alt centru afară de scaunul Roman, totuși e greu a spune, ce ar resulta din acest lucru. Roma a fost multă vreme centrul unității, și dacă arhiepiscopul de York își exprimă sperarea, că va sosi o zi, în care un alt Papă va avé gloria și onórea de a uni acești doi rami mari ai bisericii catolice“, acestor cuvinte abia li-se va pute da alt sens, fără numai că el poftesce, să vadă Roma recunoscută din nou de centru al unității; totdeauna firesc cu presupunerea, ca libertatea bisericii să rămână asigurată pe deplin. —

„Noi putem, să sperăm, că pretensiunile, pe cari le va pune Roma, vor fi bine întemeiate și cumpenite, pentru ca ele să fie recunoscute în general într'un chip onorific pentru toate părțile.

„Dar de odată trebuie să concedem după esemplul arhiepiscopului, că bisericii Angliei nu-i este ertat a se lega pentru totdeauna de părerile reformatorilor englezi. — Reformatorii au fost ómenii falibili. — Cuvintele arhiepiscopului sigur snt mult mai potrivite spre a iniția reunirea, — decât idea „insulară“ a acelora, cari ar voi, să facă din totă lumea o biserică a Angliei, în frunte cu arhiepiscopul de Canterbury drept centru noi de

acopere trupul ori măcar și numai rușinea, și în cari îmbrăcându-se o femeie nu putea să jore cu conștiință liniștită, că ea nu ar fi golă.¹⁾

În desfrnări, în cari Romanii de pe acel timp au întrecut toate popórele istoriei, femeile nu voiau să rămână inapoia bărbaților.²⁾ Ca soții de ale guvernatorilor finteze acestea de nimic se făcură pentru provințe întregi nise furii și demoni. Când se iviau procese de storsături de bani, femeile erau acelea, în contra cărora se făceau plângerile cele mai dese și mai mari. De ele se alipia în provințe canalii cea lacomă. De aceea Cecilia făcu sub Tiberiu în senat zădarnica propunere, ca oficialilor de stat, cari se trimiteau în provințe, să li-se interdică a duce cu sine femeile lor.

Date statistice interesante.

Nu întâia dată a publicat „Unirea“ lucrul referitor la albinărit. Motivul e îndemână. Albinăritul e o ocupațiune ușoră și distragătoare, dar pe lângă aceea și destul de proventuosă și prin urmare merită, ca preoțimea și învățătorimea noastră să-l propage între Români. De astă dată publicăm următoarele

¹⁾ De bener. 7, 9; cf. ad Helv. 16.

²⁾ Sen. epist. 95; cf. Iuven. 6, 250.

Date statistice.

Din raportul Inspectorului de stupărit estragem următoarele date statistice cu privire la rezultatul stupăritului în anul 1894.

Numele comitatului	Numărul comitelor din cari s'au adunat datele statistice	Numărul coșnițelor în toamna anului 1894		Mierea produsă kilogramul computat în 30 cr.		Cera produsă kilogramul computat în 30 cr.		Valoarea totală, realizată în 1894 din stupărit
		rationale	sist. vechiu	kgr.	fl.	kgr.	fl.	
Alba inferióra	117	1119	8156	33050	9105	5054	5054	14159
Bistrița-Năséud	91	925	7133	45960	13788	4310	4310	18098
Brașov	25	5077	1654	39470	11841	2841	2841	14682
Ciuc	65	2322	5737	21530	6459	2516	2516	8975
Ciuș	224	2246	10192	32950	9885	2783	2783	12668
Făgăraș	80	501	3994	12040	3612	1671	1671	5283
Hunedóra	350	1322	11089	33770	10131	6806	6806	16937
Murêș-Turda	204	782	7027	32540	9762	3255	3255	13017
Odorheiú	130	1350	6173	22600	7860	1873	1873	9733
Sibiú	76	1366	4947	13350	4005	7869	7869	11874
Solnoc-Doboca	305	1033	13050	61070	18321	7030	7030	25351
Târnava mare	117	1417	8398	29940	8982	3019	3016	11998
Târnava mică	112	524	5001	13920	4176	900	900	5076
Treiscaune	106	1545	4608	14850	4455	1900	1900	6355
Turda-Arieș	136	1106	8627	34170	10251	4990	4990	15241
Cu totul	2198	22635	106086	442110	132633	56814	56814	189447

unitate și cu condiția, ca toți creștinii să subscrie cei 39 de articli. — Cei ce ca Leo XIII și ca arhiepiscopul MacLagan intru adevăr doresc unirea, aceia pot să-și aducă aminte de proverbiul nostru: „Ceea ce voesce omul, aceea o și face.“ Dacă întrégă lumea creștina voesce pacea și adevărul, atunci putem fi siguri, că Dumnezeu o va și conduce acolo.“ —

Așa scrie fôea protestantă „Church-Times“.

Revistă bisericească.

Din Patrie.

Liberalii magiarî nici de cum nu se pot împăca cu rămânerea Msgrului Agliardi ca nunțiu în Viena. Ei de repețite ori i-au preșis revocarea, dară totdeauna s'a adevărit de false preșicirile lor. Vina, că Agliardi e tot nunțiu în Viena, după ei o pörtă cardinalul secretar de stat Rampolla. Acum profesesc de noă, că după ce la primăvară se va deschide în Budapesta espoziția milenului, la care vor avé să fie de față toți reprezentanții puterilor străine, prin urmare și nunțul și încă în fruntea lor, și după ce actualul nunțiu e persoană ingrătă în Ungaria (?), el va trebui să se retragă. Așa se va întâmpla, de nu cumva Rampolla, care e diplomat ceva mai fin decât br. Bánffy, nu va fi de altă părere.

Revistă politică.

Afaceri interne.

În 6 a c. s'a început desbaterile generale asupra budgetului pe 1896. Aceste desbateri, fiind că se tracteză de administrația țării în toți râmii vieții publice, erau de altă dată cele mai importante. În decursul lor partidele își desvoltau și motivaă prin cei mai escelenți oratori programul de activitate pentru prosperarea patriei. De astă dată desbaterile sunt seci și fără interes deosebit, căci nu argumentele decid, ci numărul voturilor, apoi mamelucl sunt destui.

După ce s'a încercat referentul Hegedüs, să arete prin o grămadă de numerî, că stău bine în privința finanțelor, s'a ridicat Hély și a făcut propunerea ca proiectul de budget să nu se primescă nici în general. El a afirmat, că nimic nu probéză mai evident incapacitatea guvernului ca desele vacanțe parlamentare. A imputat guvernului, că despöie pe alegători de dreptul lor și în cele mai vitale cestiuni preteréză parlamentul. Politica de naționalități a guvernului nu o află destul de energică. Cabinetul se pöte retrage.

Cuvintele din urmă ale lui Hély au supărat pe Bánffy. El provocând ilaritate generală cu jargonul său unguresc a declarat, că încă nu i-a venit timpul, să se retragă. Nu află a fi la loc a pune în contrast sentimentele naționale cu cele dinastice. De cauză a ultimei crize ministeriale aduce diferența de păreri între Fesztetics și ceilalți ministri.

Horánszky criticéză cu cunoscință de cauză și cu argumente puternice politica finanțială a guvernului și grozava creștere a cheltuelilor; dovedesce, că budgetul e lipsit de basă reală.

În ședința din 7 Bujanovics și Makkfalvay cu cunoscință de cauză și obiecțivitate supun la critică politica agrară a guvernului imputându-i neglijarea intereselor agrare.

Șeful disidenților Szápáry Gyula reflectând la esecutarea nouelor reforme poftesce, ca guvernul să nu pună greutatea pe comune, ci să-și plătescă statul oficialii. Conducătorii de matricule să-și implinescă datorința de a face atenți pe cei ce se căsătoresc la implinirea datorințelor lor religiose. Espune necesitatea unirii partidelor, cari stău pe basa pactului din 1867. Pretinde, ca spre linișțirea confesiunilor guvernul să declare categoric planul său cu privire la secularizarea averilor bisericesci și la statificarea școlilor confesionale, la ce oratorul este contrar. Budgetul îl votéză, dară prin acesta nu vre, să esprime încredere guvernului actual.

În ședința din 8 numai Sági a vorbit la budget aderând la cele dișe de Horánszky și cualificând politica liberalismului de o minciună și amăgire. Partea cea mai mare a ședinței a ocupat-o nunțul casei de sus cu privire la libérul esercițiu religionar. Cu această ocaziune mai mulți oratori au protestat în contra neconfesionalității și au dovedit, că prin reformele intenționate de noua lege se promovéză nereligiozitatea. Ajungând lucrul la vot s'a primit proiectul așa, după cum s'a modificat în casa magnaților, și cu acesta s'ar fi terminat deocamdată reformele liberale politice-bisericesci.

Ședința de Sâmbătă a fost furtunosă. După vorbirea lui Molnár referitoare la budget ministrul Perczel reflectând la cuvintarea lui Szápáry ținută în 7 constată, că nouele reforme s'a introdus fără sgomot mare. „La acesta a contribuit tendința pacifică a guvernului. Și dacă pacificarea nu a succes deplin, cauza nu e preoțimea înaltă, ci cea subalternă, carea folosesce și cele mai neînsemnate motive spre a agita poporul.“ Laudă împărțirea districtelor matriculare și punctuoasa lor funcționare; ele costeză statului numai 698.086 fl. (Dară comunele cât au dat și au să mai dea?) *Guvernului nici când nu i-a trecut prin mînte a secularisa averile bisericesci, nici a statifica școlile confesionale; se va sili înse a rezolvi cestiunea congruel și a autonomiei catolice. Négă, că s'ar fi făcut abuzuri la conscrierea alegătorilor dietali. Reforma administrativă intenționată de guvern nu va nimici autonomia municipală, ci va face, ca ea să fie adevărată și nu numai după nume. La necesitatea fusiunii accentuată de Szápáry îi dă acestuia, să înțelégă, să se întörcă în partidul guvernului, după ce tot acele-și principii le profeséză.*

Polonyi a interpelat pe ministrul-președinte, pe cel de interne și pe cel de justiție cu privire la ordinațiunea ministrului comun de răsboi, carea opresce pe ofșeri de a lua Jidovoici ori de a închia căsătorie numai civilă. Ministrul de honveđi răspunde, că ordinațiunea e legală, și propune a se lua spre știință răspunsul acesta. Bánffy nu înțelege, cum de se adreséză interpelări la unii ministri în afaceri, cari nu cad în

resortul lor. Altcum guvernul primesce solidar de al său răspunsul dat de br. Fejerváry și rógă camera, să-l iea spre știință.

După ce ministrul de interne și cel de justiție nu au răspuns la interpelarea lui Polonyi, acesta dimpreună cu întrégă opoziția nu a voit să iea spre știință răspunsul lui Bánffy. Președintele a pus lucrul la vot, prin ce s'a provocat scene furtunose. Într'aceea intră ministrul Erdély în cameră și declară, că nu pöte răspunde încă la interpelarea lui Polonyi. Bánffy înse a fost răspuns deja în numele întregului cabinet. Prin acesta a crescut confusiunea. La propunerea lui Apponyi camera a hotărît, să se pronunțe în ședința din 11 asupra răspunsului dat de br. Fejerváry și adoptat de Bánffy.

În ședința de Lună camera a luat spre știință cu majoritate de voturi răspunsul ministrului președinte, érá ministrul de justiție, contrar declarării sale de Sâmbătă, s'a declarat de solidar la acest răspuns. Procedura ministrului Bánffy de a anticipa răspunsurile celorlalți ministri opoziția a cualificat-o de neparlamentară provocând scene furtunose asemenea celor din ședința precedentă.

Austria.

Contele Badeni ca guvernator al Galiției trecea de un bărbat cu tact, ca ministru-președinte al Austriei înse numai tactică nu i-se pöte numi procedura urmată în afacerea Lueger. Semn, că cualificațiunea suficientă spre a sta în fruntea unei țeri jidovite, cum e Galiția, nu e suficientă spre a conduce destinele Austriei, în care s'a deșteptat sentimentul creștin.

Deputații creștinii din parlamentul austriac în ședința din 8 a c. au interpelat guvernul, să arete motivele, pentru cari a recomandat împăratului neaprobarea de primar a lui Lueger, șicând, că acesta s'a întâmplat în urma presiunii provenite dela guvernul unguresc și dela presa jidovescă. Badeni în răspunsul său o négă acesta afirmând, că numai motive personale au provocat neaprobarea alegerii; poziția lui Lueger ca șef de partid o află necompatibilă cu postul de primar al Vienei. Prințul Liechtenstein necofirmarea alegerii o cualifică de o mare greșală politică, căci Lueger de nou va fi reales. Nu încape tundoelă, că neconfirmarea e a se reduce la presiunea Jidovimii aliate cu Ungaria.

În 13 fiind alegere de primar, Dr. Lueger a fost reales cu 92 voturi. În urma acesteia guvernatorul Austriei de jos a disolvat din nou consiliul comunal. Se speréză, că la nouele alegeri partidul social-creștin va raporta învingeri și mai strălucite ca în trecut.

Rusia.

Opiniunea publică din Rusia nu e multămită cu venirea radicalilor la putere în Franța. Cu deosebire nu le convine Rușilor retragerea ministrului de esterne Hanotaux chiar acum, când situația internațională a adus pe tapet

mai multe cestiuni, spre rezolvirea cărorora Hanotaux ca bărbat de stat probat ar fi fost de mare ajutor și Rusiei. Lui i-se ascrie în mare parte meritul, că în timpul din urmă au devenit atât de intime raporturile dintre Franța și Rusia.

Turcia.

Situațiunea în imperiul otoman devine tot mai serioasă. Proiectatele reforme în favorul Armenilor au amărit pe Mohamedani preste măsură. Sultanul simțind, că crește curentul contrar reformelor armene, întârzie cu introducerea lor. În Anatolia se continuă luptele între Turci și Armeni; sciri despre maceluri și prădarea de sate sosesc mai pe fiesce care zi. În Hauran s'au răsculat Curzii în număr de 12,000 de călăreți în contra domniei turcesci, și pe cum se anunță din Beirut, triburile arabe din Mesopotamia conspiră cu Curzii și le trimit cantități însemnate de arme, munițiune, bani, pe cum și urez și alte mijloce de trai. Auctoritățile turcesci din Bagdad, Mosul și Basorash nu întreprind nimica spre a împedea transportul armelor și munițiunilor. Poporațiunea mohamedană din părțile acestea este în febră, și se crede, că agitația o nutresc emisari veniți din Constantinopol.

Comitetul grecesc din Creta a hotărât, să insceneze revoluție pe întregă insula, érá în Atena se aranjează demonstrațiunii în contra cabinetului Dellyanis, din cauză că nu desvóltă energie față de Pórtă otomană în favorul Cretenilor.

În Constantinopol marele vizir Kiamil pașa a fost dimisionat. Reprezentanții puterilor au recercat de nou regimul otoman spre a lua măsură pentru restabilirea liniștii.

Tóte svircolirile din imperiul otoman par a prevesti agonia semilunii.

Minciuni istorice și diferite alte minciuni.

(Continuare.)

Dar Isus Christos nu s'a indestulit numai cu credința neclătită: el a pretins dela ómeni și adorare. Fost-au ómeni, cari asemenea au pretins dela alți ómeni adorare. Dar pe cel ce a fost ieri obiectul adorării, mâna poporului astăzi îl aruncă de pe tronul cel usurpat al maiestății dumnezeesci și-l trage în noroiul rușinii. Asta o poftesc istoria, această putere mare, carea e chemată, să vestescă judecata lui Dumnezeu asupra superbiei omenesci. Dar Isus cu toate acestea a poftit, ca omenimea să-l adoreze, ieri și astăzi și mâne și totdeauna, și voința acesta a lui au avut și au să o realizeze Apostolii și următorii lor. Și ei și-au împlinit și-și împlinesc neîncetat misiunea această, au câștigat lui Isus o adorare, carea nici odată nu încetază, și ca și care nu a fost și nici nu va fi alta nici odată în lumea această. El stă neclătit pe altarele sale și anume nici de cum în vre un unghiuleț al pământului, ci pe totă fața pământului și la popórele cele mai civilizate. Creațiunile cele mai clasice ale artei eterniséză sfintele lui chipuri; ceremoniile cele mai strălucite unesc popórele sub aripile cele scutitoare ale numelui lui, și poezia, musica, pictura, sculptura nu pot să grădescă destul despre el și să-și manifesteze în de

ajuns omagiul său, un omagiū vrednic de adorare, cu care i-se închină vécurile. Și încă pe ce tron i-se închină! I-se închină pe cruce și sub speciile pâinii și vinului. Gândirea își stă turburată la privirea acestui fapt. Se pare, ca și cum acest om și-ar fi găsit o plăcere deosebită în aceea, ca el să abuzeze de puterea sa cea extraordinară, când silesce pe ómeni, ca ei uitându-și de sine să se arunce la pământ înaintea unei forme de tot neînsemnate. Restignindu-se s'a pogorit mai adânc de mórte, și apoi își face din lemnele de ocară tronul dumnezeirii sale, și neîndestulându-se cu învingerea acesta mai pretinde dela ómeni încă și aceea, ca maiestatea firii lui să o recunoscă printr'o adorare, pe carea o desmîțesc simțirile lor.

Și s'a împlinit dorința această a lui. „Noi predicăm pe Christos cel răstignit,“ a zis Apostolul, și tot așa predică și episcopii și preoții bisericii apusene până în ziua de astăzi neîncetat de pe amvónele bisericilor sale. Ei nu lasă, să trecă o zi de Duminecă ori de serbătoare, fără ca să predice pe Christos cel răstignit, ba de multe ori adună pe credincioși luni întregi și de zi și le predică pe Christos cel răstignit. El îl predică cu atâta convingere și însuflețire, cât sute și mii de ómeni se aruncă la pământ înaintea sfintei Eucharistii și-l cântă cu o gură: „Sfint, sfint, sfint!“

Mergeți, dlor dela „Tel. Rom.“, în Apus și cercetați acolo vre un sătuleț catolic și intrând Dumineca în bisericuța lui priviți la evlavie, cu care lea parte turma întregă la jertfa, ce o aduce păstorul ei lui Dumnezeu, priviți la atențiunea, cu care se legă ea întregă de acțiunea cea sfintă, ce se sevârșesc pe altariū. Vedeti, câtă silință își dă turma această, ca să împodobescă tronul și locașul lui Dumnezeu. Priviți la credincioși, cu câtă rîvnă și cât de des alérgă ei, să-și spele sufletul în sângele Mielului lui Dumnezeu și să guste și să vadă, că e dulce Domnul. Priviți, cum mulți, fórté mulți dintr'înșii încă și astăzi imiteză după putință pe creștinii cei dintâi, despre cari cetim în Fapt. 2, 46, că „în toate zilele petrecând cu toții împreună în adunare și frângând prin case pâne primiaū hruā întru bucuria și întru simplicitatea inimii“. Întrați în bisericuța în ziua aceea, în care se apropie prunciū întâia órá de masa Domnului, și căutați la fețele lor, cum strălucesc de pe ele bucuria și simplicitatea inimii, și la părinții lor, cum li-se scaldă ochii în lacrimi de bucurie. Vedeti, această e credință, această e adorare cu spiritul și cu adevărul! Această e religia, carea e chemată, să zidescă la edificiul, ce se chemă istorie! Da, o atare credință e în stare, să inspire ómenilor fapte și jertfe mari pentru binele comun, și faptele și jertfele acestea sunt petrele și cementul, din cari se compun zidurile edificiului, ce se chemă istorie.

Și ce a făcut biserica „ortodoxă“ din religia lui Christos? Ce a făcut ea în special la noi la Români din religia această? De ce ignorantă înfricoșată a fost cuprins clerul și poporul chiar și în lucrurile religioase, ne istorisesc un bărbat neeseptionabil din partea dlor dela „Tel. Rom.“, adecă arhierul Melchisedec. „Un popă cânta adresându-se către dascălul Pascál: „Dascăle pascále adus-ai pe behehe?“ Dascălul răspundea: „Ba narba să te ăea, că mi-a luat și pe mihoho, și mi-a dat pe bububo.“ Tradiția ne mai spune, că erau

popi, cari luaū în mână cartea slavonă și adresându-se către ómeni îi întreba: „Ómeni bun! sciti voi, ce-î în cartea asta?“ Dacă ei răspundeaū: „Nu scim!“ le răspundea, că nici el nu scie. Dacă ei răspundeaū, că scii, popa le dicea: „Apoi n'am la ce să vă mai spun și eu!“ apoi conversa cu ei despre alte lucruri și-î blagoslovia. Alt popă, nesclind ceti prohodul, se închidea el singur în biserică cu mortul, lăsând pe poporani afară la ușa bisericii. După câțva timp de așteptare deschidea ușa și invita pe poporani, să ducă mortul la grópă.“¹⁾ Étä la ce stare miserabilă ne-a adus biserica ortodoxă. Și astăzi stările din biserica „ortodoxă“ sînt doră mai bune? Étä o spunem franc, și nu ne temem, că va puté óre cine, să ne dea de minciună: În bisericile dintr'o întregă diecesă românească nennită, — alegeți-vé dlor ori care din diecesele acestea, — în bisericile dintr'o întregă diecesă românească neunită nu se rostesc într'un an atâtea cuvintări bisericesci, câte se rostesc în același timp într'o singură biserică parochială apusenă catolică. Și totuși mai grăesc „Tel. Rom.“ despre credincioși de al bisericii lor! „Cum dară vor chema (numele Domnului), întru carele nu au cređut? Și cum vor crede aceluia, de carele nu au ađit? Și cum vor ađi fără de propoveditorii?“

Înzădar se mândresc dnii dela „Tel. Rom.“ și preste tot neuniții nostri susținând, că biserica lor ar fi adăpostit credința, ce poporul românesc a moștenit-o dela strămoșii săi. El n'a moștenit nici o credință, căci nici strămoșii lui n'au avut nici o credință. El a moștenit ignoranță în ale religiunii, căci credința nu se nasce dela sine în mințile și inimile ómenilor, ci ea este asemenea holdei, carea nu există, dacă nu o saménă nimeni. Chiar și astăzi, când clerul bisericii „ortodoxe“ e așa de învățat și luminat, cât numai se jóc cu filosofia lui Kant, chiar și astăzi ai păi-o ca Avraam cu Sodomeni, dacă Dumnezeu ar voi să perdă pe Români neuniți pentru ignoranța lor în cele religioase.

Dar apoi cultul dumnezeesc? Ce a făcut biserica „ortodoxă“ dintr'însul? L-a pėtruns de dușul ignoranței și a făcut dintr'însul o meserie, în care marfa se vinde așa dicend cu metrul. De pe fețele ómenilor adunați în biserică poți ceti apatie isvorită din ignoranță religioasă, și apatia această dela începutul liturgiei până la sfârșitul ei nu se schimbă de loc: ei în totă liturgia nu dau de nici un singur moment, care să-î trezescă din apatia această și să le fnalțe mințile și inimile. Păcă ce un cantor le cântă pe nas un șir nesfârșit de cuvinte neînțelese, ei sermanii ațipesc. Spuneți-ne, dlor dela „Tel. Rom.“, dacă nu e așa? Ei își zidesc case solide și une oria frumoase și și-le împodobesc, și într'aceea lasă în casurile cele mai multe cu nepăsare isvorită din iguorată religioasă, ca prin locașul lui Dumnezeu să trecă toate vremurile și să se așede murdărie de un deget de grósă. Spuneți-ne, dlor dela „Tel. Rom.“, dacă nu e așa? Grăiți despre religiozitatea, carea ar nutri-o în inimile credincioșilor biserica „ortodoxă“, și vă faceți a nu vedé, cum credincioșii dvóstre preceptul de a se mărturisi și cumineca în fiesce care an cel puțin odată l-au schimbat așa, cât ei în fiesce care an se mărturisesc și se cuminecă cel mult odată, ba de-a rîndul se mărturisesc și se cuminecă întâia dată abia atunci, când vor să se cu-

¹⁾ Melchisedec, op. c. pag. 77.

PARTE SCIINȚIFICĂ-LITERARĂ.

Instituțiunile calvinesci în biserica românească din Ardeal. Adausul I.

Dreptul public sau organizațiunea bisericii românești din Ardeal pre timpurile supremației calvine.

(Capetă.)

3. *Jurații scaunului protopopescu.* În fiecare district protopopescu erau câțiva preoți aleși de săborul mic, cu conlucrarea, sfatul și votul cărora protopopul se îndatina a îndeplini unele agende bisericesti da ale districtului respectiv. Preoții aceștia, se numeau *jurați*. Ei în mic erau pentru districtul protopopescu aceea, ce erau jurații scaunului mitropolitan pentru țara întregă. Precum vom vedea îndată, ei erau și asesorii forului protopopescu de judecată. Numărul lor nu se poate constata. Câte odată însoțeau pre protopopul la săborul mare, putea ca reprezentanți ai clerului districtual, și în caș de lipsă suplineau și pre protopopul la săborul mare.

4. *Notariul săborului mic.* Urme vechi despre notariul săborului mic nu avem. Existența lui înse pre timpurile supremației calvine cu greu se poate trage la îndoială. Căci dacă săborul mare și avea notariul său, lucru firesc, că și săborul mic a trebuit să și-l aibă pre al său. Chemarea lui încă a trebuit să fie paralelă și analogă cu a notariului săborului mare.

5. *Preoții de pre la sate și orașe.* În atingere nemijlocită cu poporul venia preoțimea dela orașe și sate.

Dreptul parochial în răsărit nu s'a putut dezvolta nici pre departe până la gradul înalt al bisericii apusului. De aci a urmat, că la multe biserici din Ardeal funcționeau mai mulți preoți coordinați unul altuia.

Relațiunea apusană dictată de spiritul de ordine, după care la o biserică funcționează un preot ca paroch, era celalalt ca capelan sau cooperatori, în Ardeal n'a existat pre timpurile calvine.

Adevărat, că aserțiunea acesta nu o putem dovedi cu documente dinainte de s. unire, de pre timpul, când supremația calvină era la culme. Pre la 1697 înse este secură, că în camune mai mari erau și câte 6 preoți, și mai nu era comună, în care să nu fie cel puțin doi preoți.

Raportul misionarilor jesiți din anul acesta se exprimă în chipul următoriu despre numărul preoților românești din Ardeal:

„Sex etiam popas invenies in pagis majoribus. Nec coloniam ullam quae vel paucis familiis constet, ducunt Valachi isti sine popis duobus.“ ¹⁾

Mulțimea preoților de pre la sate și orașe n'a încetat încă timp îndelungat nici după sfânta unire, cum se vede din catalogul preoților dela 1733 amintit mai sus (pag. 433), în care în foarte multe comune sunt câte doi, trei și mai mulți preoți.

Tare precară era sârtea preoțimii parochiale prin aceea, că preoții se tocneau cu poporul în privința venitelor. ²⁾ Și apoi se mai întâmpla și aceea, de dacă poporul își căpeta preotul, care poftia mai puțin, atunci alunga pre cel vechiu, și aducea pre acestu nou. ³⁾

Causa lucrului acestuia putea că a fost starea de decadință, în care se afla preste tot biserica românească din Ardeal. Este înse posibil, și putea chiar probabil, că și datina acesta destul de rea nu este lipsită de influința calvină.

La calvin preotul sau predicatorul nu este un trimis al ierarhiei cu puterea primită de sus spre a conduce pre credincioși, ci este un deputat al poporului spre împlinirea unor agende bisericesti. În conformitate cu principiul acesta la calvinii din Ardeal până în timpurile mai dincoace poporul își tocmia preotul sau predicatorul pre un timp anumit, după expirarea căruia putea să și tocmască pre altul. Și ca și la Români dacă vinea un predicator de aire, și de acela plăcea poporului mai tare, și-l ținea pre acesta de predicator.

Datina acesta vine înainte la scriitorii calvinii sub numirea de *papmarasztás*. ⁴⁾ Și tocmirile poporului românești din Ardeal cu preoții încă se par a nu fi decât o specie de *papmarasztás* din biserica calvină.

Preoțimea română dela sate și orașe administra credincioșilor sfintele taine sub suprema supraveghiere a sinodului general și a

superintendentului calvinescu. Urmarea relațiunii acesteia față de superioritatea calvină a fost, că preoțimea putea comite ori ce abuzuri cu sfintele taine, fără să se tîmă de ceva pedepsă, căci calvinii se bucurau de atari abuzuri, dacă numai nu mergeau până acolo, câtă abuzurile să se opună dogmelor calvine.

Preoțimea dela sate și orașe se lua de comună dintre cântăreții sau diacii de pre la biserici, cum se vede din capitulul 11 al *Zazonicului*, care a tractat *„despre aleperea diaconilor spre popie,“* ¹⁾ precum și din canonul 2 și 6 al sinodului dela 1700, cari spun, ce calități trebuesc să aibă diacii, cari se înalță la trepta preoțescă. ²⁾

Însași împrejurarea, că preoții se tocneau cu poporul, arată, că pre preoți li alegea poporul. Lucrul acesta nu se întâmpla din motivul, că dora biserica românească din Ardeal professa cine știe ce principii democratice și liberali moderne. Ci se întâmpla, fiindcă nu existau seminarii de creștere pentru preoți. Din care causă mitropolitul nu avea totdeauna de îndemână succrescerea de preoți, pe cari să-i potă trimite pre la biserici. Poporul deci însuși trebuia să și caute preotul, și să se rîge de mitropolitul, să-l sfințescă, dacă candidatului nu-i sta în cale ver o pedecă canonică, de cumva pre timpurile acele triste mai putea fi vorba de pedeci canonice.

În timpurile mai de mult, tot cam în chipul acesta se întâmpla constituirea preoților și în România. Era în Ardeal se observă o modalitate analogă până în ziua de astăzi în parochiile provădute cu venite așa puține, câtă episcopul nu putea trimite în ele preotul pregătit anume pre spesele diecesei pentru statul preoțesc. Pentru parochiile aceste nu odată se întâmplă, de însuși poporul își căuta un candidat de preot, care sau dispune și de avere proprie, sau câștigă ceva avere prin căsătorie, și apoi unindu venitele averii acesteia cu ale parochiei și pregătesc totuși o subsistență onestă. Pre candidații aceștia ai poporului, dacă nu subversază nici o pedecă canonică, episcopul li primesc la cursul bienal al s. Teologii, și la timpul său li sfințesc preoți pentru parochia respectiva.

Datina aceea înse destul de rea, ca poporul să și alunge pre preotul său, dacă și căpeta altul, care li mai convinea din ver o causă ore care, nu putea să nu fie în legătură cu datina poporului calvinescu din timpurile mai de mult, de a abdice preotului servițiul, când și-a căpetat altul mai plăcut din ore care motiv.

Despre datina acesta rea ne spune canonul 10 al sinodului dela 1700, când dispune:

„Care popă va merge pre poporul altul preotul, sau. ū va scăde simbria . . . acela să se tundă.“ ³⁾

Canonul acesta este o încercare de a desrădăcina din popor datina cea așa dejasitoare pentru statul preoțesc.

Tot scopul desrădăcinării datinei acesteia l'a avut și punctul al III-le din suplica sinodului dela 1697 îndreptată către împăratul, care sună:

„Ut adequata dependentia et dispositio parochorum sit penes episcopum, et nullo modo penes saeculares, ut hactenus.“ ⁴⁾

O datină ca și acesta, prin care suferea așa multă vada și autoritatea preoțimii, nu și are nici cel mai mic temei în dreptul orientat din Pravila. De unde mult este mai de creșut, că și datina acesta s'a incubat în biserica românească sub influința calvină. ⁵⁾

Chiar pre aceea este și dureros și de mirat, că precum cu privire la alte lucruri din biserica noastră, așa și cu privire la datina acesta s'a aflat bărbați, cari fără de a-i studia mai afund natura și originea ei o au considerat de o dispoziție din cele mai „liberali“ ale dreptului bisericesc răsăriten, și încă au făcut grele imputări mitropolitului Teofil, că a făcut o încercare să o casseze.

C.

Indicatura bisericescă.

1. *Forurile bisericesti ordinare.* Pentru causele bisericesti contentioase, penali și de căsătorie forul bisericesc pedaneu sau de prima instanță era forul protopopescu.

¹⁾ »Acte și Fragmente de T. Cipariu pag. 258.

²⁾ »Acte sinodali« de I. M. Moldovanu t. II. pag. 119 și 120.

³⁾ »Acte sinodali« de I. M. Moldovanu t. II pag. 120.

⁴⁾ A. Illia »Ortus et progressus variarum in Dacia gentium et religionum.« Clușu 1730 pag. 9.

⁵⁾ Veți Memorandul Gherlanu dela 1882.

¹⁾ Nilles »Symbolae« t. I pag. 145.

²⁾ Canonul 10 al săborului mare dela 1675.

³⁾ Canonul 10 al săborului mare dela 1700.

⁴⁾ Cf. Farkas József »A magyarországi protestáns egyház története« Budapesta 1881 pag. 47 și canolul 18 și 22 din colecțiunea lui Gelei Katona.

Forul protopopescu in se pronuncia sentinta in trei moduri, si in specie:

a) In casuri mai mici, candu pedepsa pentru ver o transgresiune era deja dictata de satorulu mare, sau candu a dispusu asa satorulu mare, *protopopulu singuru* supunea la pedepsa dupa buna chibzuirea sa. Urmu de atare judecata avemu numai de dupa s. unire in canonulu 12 alu sinodulu dela 1732, ¹⁾ in canonulu 8 alu sinodulu dela 1728, ²⁾ si in canonulu 4 si 5 alu satorulu dela 1675 dinainte de s. unire.

b) In casuri mai grele judeca ca foru de antaia instantu insusi satorulu micu sau adunarea preotiloru din intregu tractulu protopopescu. ³⁾

c) Forulu ordinariu protopopescu in se era compusu din protopopulu si din juratili scaunulu protopopescu. ⁴⁾

Forulu de a doua instantu sau de apelatiune era forulu mitropolitulu cu juratili scaunulu, a carui resedinta era in Belgradu, cum se vede din conditiunea a 13-a pusu de principele Apaffy Mitropolitulu Budai. ⁵⁾

Pentru cause mai grave in se figura ca foru de a doua instantu insusi satorulu mare.

Candu era vorba in se, ca sa fie judecatu insusi mitropolitulu, atunci pentru elu, ca si cum ar fi fostu numai lapeditura celoru alalti credinciosi, exista numai unu singuru foru de judecata, si acela era satorulu mare, ⁶⁾ dela sentinta caruia nu se mai da apelatiune. Chiaru in chipulu acesta dispunea dreptulu calvinescu sa se intimple si judecarea superintendentulu. ⁷⁾

Pre langa satorulu mare mai aducea sentinta asupra mitropolitulu si unu tribunalu civilu compusu din Romani si calvini. In se tribunalulu acesta nu judeca in chipu de foru de apelatiune, ci dupa ce mitropolitulu era depusu de satorulu mare, tribunalulu acesta dicta asupra lui pedepsa civila.

Candu de esemplu la anul 1680 fu depusu Mitropolitulu Sava Brancovicu, tribunalulu acesta a fostu compusu din: protonotariulu calvinescu Petru Alvinczi de Borberek ca presidentu, Ioanu Veresmarti protopopulu si predicatoriulu calvinescu dela Benicu, Ioanu Zoba protopopulu romanescu dela Vinu de josu si notariulu satorulu mare, si pre langa aceea inca din 98 membrii mireni si preoti. ⁸⁾

2. *Forurile bisericesti extraordinarie.* Dupu datina apusana medievala observata si de calviniu din Ardelu, mitropolitulu nostru cu ocaziunea visitatiuniloru generali tinea, unde era lipsa, si judecata in cause contentioase si penale, si aducea sentinta formalu. Forulu acesta in se era extraordinariu, fiindu-ca nu functiona decatu in timpul visitatiuniloru generali. Era mai departe si pentru aceea extraordinariu, fiindu-ca desi era forulu mitropolitulu, totusi era numai foru de instantu antaia, si consta din mitropolitulu ca presedinte si din juratili scaunulu, cari ilu insotieau. Dacu litigantii nu erau multamiti cu sentinta adusa in forulu acesta, puteau recurge la forulu de a doua instantu, care era eraasi forulu mitropolitulu, in se celu stabilu din Belgradu cu acelu adausu, ca mitropolitulu pentru cauzele aceste era datoriu pre langa juratili stabili scaunulu a mai conchema inca cativa protopopi, si apoi intruga judecata a o supune censurei superintendentulu calvinescu.

Forurile aceste douu extraordinarie se cuprindu in conditiunea a XIII-a pusu Mitropolitulu Budai. ⁹⁾

Concluziune.

Resumandu in cuvinte putine rezultatulu scrutariloru din intregu studiulu putem constata urmatoarele:

Biserica romanesca din Ardelu precandu la capetulu veaculu du 17-le s'au inceputu tractarile de unire cu biserica Romei, era leplinu calvina in credinta si in organizatiune.

Nu vorbimu aici de ceea ce credea in inima sa unulu sau altulu dintre singuratici. Ci vorbimu de credinta aceea a bisericii

romanescei din Ardelu, carea era depusa in acte oficiose ale auctoritatii bisericesti, cari numai din aceste se pote cunoaste, care a fostu credinta bisericii ca atare.

Acum credinta acesta a bisericii romanescei din Ardelu a fostu curatu calvina, ceea ce evidentu o dovedescu actele publice oficiose ale auctoritatiloru supreme bisericesti, cari vorbeau in numele intregu obste romanescei din Ardelu.

Actele aceste sunt:

1. Catechismulu calvinescu edatu de principele Georgiu Rakotzi pre limba romanesca, pre care l'au primitu mitropolitulu romanescei ca obligatoriu pentru ei si pentru toti Romaniu din Ardealu, atunci candu au primitu confirmarea in scaunulu mitropolitanu.

2. Conditiunile curatu calvinescu puse mitropolitiloru nostri de principiu Ardelulu, pre cari asemenea le-au primitu ca obligatoare pentru tota obstea supusa loru.

3. Canonele celoru douu satoru mari dela 1675 tinute sub Mitropolitulu Sava Brancovicu, in cari cu privire la credinta se cuprinde calvinismulu golu golu.

Dacu acum mitropolitulu si satorulu mare, cari erau auctoritatile cele mai inalte bisericesti, si chiaru reprezentau totalitatea Romaniloru din Ardelu, in actele publice oficiose cele mai insemnate, ce le avemu dela ele, au profesatu intruga credinta calvina, cine mai pote dice, ca biserica romanesca din Ardelu pre acele timpuri nu era in privinta credintei deplinu calvina?

Cumea nu numai credinta, ci si organizatiunea bisericii romanescei din Ardelu pre la 1700 era de susu pana josu calvina, credemu ca s'a pututu vede destulu de limpede din studiulu de fata.

In credinta si organizatiune sta esenta unei biserice. Dacu aceste au fostu in biserica romanesca calvine, atunci putem dice, ca si ea fostu calvina, sau unita cu biserica calvina in credinta si organizatiune.

Nu o dicemu acesta numai dela noi. Insusi calviniu din Ardelu au marturisitu, ca pana la 1700 d. Chr. Romaniu din Ardelu au fostu uniti cu ei.

Asa de pilda calvinulu Petru Bod se exprima despre unirea acesta in chipulu urmatoriu.

„A reformatiótól fogva az oláhok ebben a hazában a vallás dolgokban uniólva voltak a reformátusokkal.“ ¹⁾

Mai departe la 1702 reformatiiu din Ardelu s'au tanguitu la comisariulu regescu Zesau, ca catolicii voescu sa unescu cu ei pre popii romanescei, desi aceea erau uniti cu calviniu din vechime, „uniti ab antiquo nobiscum.“ ²⁾

Ce e dreptu. ritulu grecescu desi adulteratu prin cate o dispozitie de a calviniloru, a ramasu si mai departe in biserica romanesca din Ardelu. Ritulu in se nu este caracteristica esentiala a unei biserice. Potu fi douu sau trei biserice unite in credinta si totusi cu ritu diversu. Dovada este biserica catolica, in carea este numai o credinta, rituri in se mai multe. Dovada suntu insusi calviniu. Alte ceremonii si rituri au calviniu in Ungaria si Transilvania, altele in Helvetia, altele in Holandia si asa mai departe.

Calviniu din Ardelu in se au toleratu ritulu grecescu in biserica romanesca din Ardelu numai pana la alte timpuri, si pana-lu voru pute elimina fara sa turbure prea tare pre Romani. ³⁾ De o cam data s'au multamitu cu aceea, ca au introdusu in biserica romanesca credinta si organizatiunea calvina, cari formeza caracteristica esentiala a unei biserice. Si intemeiandu-se pre imprejurarea acesta considera biserica romanesca de calvina si deosebita de ei numai in ritu. Pentru aceea in actulu depunerii Mitropolitulu Sava Brancovicu la 1680 nici nu vorbescu de biserica romanesca ca de o biserica diversu in credinta de cea calvinesca, ci ca de o biserica calvinesca, carea in se observu ritulu romanescu, grecescu si rascianu „*graecos, rascianos et valachicos ritus observans.*“ ⁴⁾

Nu mai considerandu astufelu relatiunea bisericii romanescei cu cea, calvina se pote judeca cum se cuvine actulu in veci memorabilu dela 1700 d. Chr.

¹⁾ »Smirnai Szent Polykarpus, vagy az erdélyi ref. püspökök története 1766 pag. 102. Petru Bod a scrisu unu tractatu despre unirea Romaniloru cu calviniu, vezi »Archivü pentru filologie si istorie« de T. Cipariu pag. 653.

²⁾ »Archivü pentru filologie si istorie« de T. Cipariu pag. 656.

³⁾ Totu acolo.

⁴⁾ »Acte si Fragmente de T. Cipariu pag. 60.

¹⁾ »Acte sinodali« de I. M. Moldovan t. II pag. 28.

²⁾ Totu acolo pag. 103.

³⁾ Vezi mai susu pag. 92.

⁴⁾ Vezi mai susu pag. 171 si uu.

⁵⁾ »Acte si Fragmente« de T. Cipariu pag. 65 si 66.

⁶⁾ Vezi mai susu pag. 20.

⁷⁾ Vezi mai susu pag. 34 si 35.

⁸⁾ G. Sincal »Cronica Romaniloru« la anul 1680.

⁹⁾ »Acte si Fragmente« de T. Cipariu pag. 65 si 66.

Margeaua Gialmarei.

Novelă de Laicus.

(Continuare.)

În ziua următoare des de dimineță porniră mai departe. Aranjați în o lungă linie porniră spre est. Deși plecaseră, pe când luna era sus pe ceriș, și deși acum sôrele făcuse mult din calea sa, totuși ei nu vedeau decât deșert.

Linia se lăția tot mai tare. În mijloc erau caii cu proviantul, și în marginile extreme Jocerau cu Eugen și cu Sven.

Înainte lor, așa de departe, cât de abia se vedea, călăria Misram. Calul lui de rasă nobilă nu părea de loc obosit din pricina drumului îndelungat și obositor, ce făcuse. Misram se sui pe toate colinele, dar nu vedu nimic altceva decât pustie și nêsip galbin.

De odată Arabul suia o colină mai înaltă ceva decât celelalte. Și așa, cum sôrele lucia drept de-asupra capului lui, Arabul păru o statuă ecuestră. Apoi observară prietiniții noștri, cum își întorseră mâna spre spate, ca și cum ar voi să-și prindă burnusul; și aievea el își și apucă burnusul și-l ținu de-a-supra capului ca și un stég. La semnul acesta toți grăbiră spre el.

„L-a aflat!“ strigă Sven către Eugen și-și porni calul spre Arab.

„L-a aflat a bună samă!“ adause acesta plecând și el în galop.

Signalul Arabului fusese observat până în partea cea mai extremă a liniei, și din toate părțile se vedeau călăreții galopând spre același punct. Chiar și caii cu proviant încă-și luțiră pașii.

În scurt timp se adunură cu toții. Amăgirea a fost înse grozavă. Nici unul din ei nu vedea nimic, absolut nimic.

Singur Arabul susținea, că departe în cercul vederii s'ar ivi un punct negru. Atunci Sven își aduse de odată aminte de ochianul său. Îl scôse și-l puse la ochi, și aievea într'o mare depărtare se vedea pe vârful unei coline ceva negrăț, carea semăna cu ceva arbuste și tufări.

„Sunt virfurile arborilor!“ întăria Arabul, și Sven îi da și nu-i da drept.

„Și acum voi rămâneți cu toții aci,“ continuă Arabul, „până ce eu voi merge la colina aceea. De nu va fi nici o primejdie, vă voi face semn cu burnusul; dacă voi vedea ceva, mă voi întorcel, să vă spun. Până atunci dară stați ascunși aci!“

Arabul după vorbele acestea, rostite mai mult în ton poruncitor, făcând un semn de rămas bun cu mâna porni în galop mai departe. Cei rămași îi ascultară, căci nici nu putea fi acum ceva mai cu minte decât a se supune sfatului lui.

Nu preste mult Arabul se vedea, cum suie colina. El privi câteva momente din vârful ei, apoi făcu semnul îndatinat și espeșia se puse în mișcare.

Ajunși acolo săriră de pe cai și porniră pe jos spre vârful colinei.

„Etă răpausul șoimului!“ dișe Beduinul arătând cu mâinile spre o pădurice plină de vegetațiune tropică, depărtată abia de o jumătate de oră.

Preste tușișele dese se ridică grupe de palmi, printre foile cărora se vedea strălucind aurita semilună de pe virfurile mai multor corturi. Prin ochian Sven mai putu

observa ridicându-se dintr'o parte nuori de fum, cari se înălțau în sus lin. Totul sta în contrast bătător la ochi cu regiunea cea arsă și lipsită de ori ce podobă, ce o împrejura.

„Ei, și acum ce facem?“ întrebă Jocerau.

„Să dăm pintenii cailor și să năvălim asupra lor, în dece minute sintem acolo!“ dișe Eugen cu însufletire.

„Destul timp, ca Omar să pună pe sora-ta pe un cal și să fugă de aci cu toți servitorii, și apoi ajuns la cei din tribul său să se întorcă și să ne persecute până la Senegal.“

„Chiar așa am socotit și eu,“ adause Jocerau. „Gândesc, că ar fi mai bine, să așteptăm până la noapte, atunci să năvălim asupra lor.“

„Nici planul acesta nu pôte fi primit. Noi îi atacăm numai fără de a ști, cât de mare e numărul celor de acolo, fără de a ști, care e situația terenului, și aceea încă e forțe de lipsă,“ dișe sergentul chasseurilor.

„Aceea puțin împörtă,“ reflectă Sven. „Dacă nu știm noi numărul lor, nu știu nici ei pe al nostru, și atunci e egal. Mai bine ar fi, gândesc eu, să călărim odată în jurul oasei, da de cumva vom afla undeva vre-un loc, pe unde ne-am puté străcura până aproape de corturi, când apoi am puté să ne câștigăm toate informațiile, de cari avem lipsă.“

„Plecați-vă jos!“ demandă de odată Beduinul. Toți îi ascultară fără șovăire.

Mijlocul acesta de pază a fost forțe de lipsă. Departe din spre oasă se vedu un grup de patru călăreți venind încôce. Prietiniții noștri erau siguri, că nu pot fi observați de departe. Așa cum se culcară la pământ, aveau înaintea lor chiar vârful colinei, carea îi feria de a fi văduți de cineva. Și spre a masca și mai bine prezența lor, Beduinul luă de jos un pumn de nêsip și și-l vârsă pe fez. Sven pricepu, că Misram o face acesta spre a-și astupa fezul, a cărui colore putea să deștepte bănușia cuiva.

Și de astădată ochianul lui făcu bune servitii. Cu ajutorul lui el putu observa, că în fruntea celor patru călăreți este o damă și lângă ea un Beduin. Erau sigur Blanca și Omar. La distanță cam la douăzeci de pași în urma lor veniau doi Nubiani, călări pe nisce cai negri ca corbul.

Grupa acesta se apropia tot mai mult de colina, pe care erau ei ascunși. Se putea forțe ușor, că acesta le era și ținta.

„Gătiți-vă puscile!“ demandă Sven. Și un șgomot surd se produse în urma acestor cuvinte.

„Ce ar fi, dacă i am doborî de pe cai?“ întrebă Sven pe Arab vădând, că ceta ajunsese până la pôlele colinei.

„Ți-ai uitat, Francezule, că și fata mea are să fie eliberată,“ răspunse Beduinul.

„E drept; dar de vor veni încôci și ne vor descoperi?“

„Atunci nu resteză alta decât a face, ceea ce diși tu. Să nu se uite înse, că dacă vom avé pe Blanca în posesiunea noastră, trebuie să ne aruncăm și asupra răpausului șoimului.“

„Vom năvăli de sigur,“ futări Sven.

(Va urma.)

Bibliografie.

În curând va apăre de sub tipar: **Călindariul „Unirii“ pe anul 1896**

cu un cuprins bogat și interesant, întocmit anume pentru preoții provinciei mitropolitane.

Însemnăm din cuprinsul său: Șematismul întregii provincii, cu numirea parohiilor din arhidieceșă în românesce, unguresce și cu însemnarea postei ultime; — protopopiatele din diecesele sufragane cu protopopii și locuințele lor; — toate comisiunile din gremii, administratorii fondurilor, tribunalele matrimoniale etc., apoi partea literară variată și interesantă, cuprindând între altele portretul și biografia Mitropolitului și alte bucăți alese etc.

Prețul va fi numai **30 cr.** — Coman-dele se pot face la **Tipografia seminarială în Blaș (Balázfalva).**

Editor și redactor răspundător:

Dr. Victor Szmigelski.

Nr. 796—1895.

(34) 2—3

Edict.

După ce Maria Hangan gr. cat. din Corbu de 2 ani și-a părășit pe legiuitul său bărbat Ioan Cozan gr. cat. tot din Corbu, și acum nu se știe ubicațiunea aceleia, prin acesta se citéză, ca în termen de un an și o zi să se prezenteze înaintea subscrisului for matrimonial, căci la din contră procesul divorțial urdit în contră-i de către numitul său bărbat se va pertracta și decide și în absența ei.

Dela presiidiul forului matrimonial gr. cat. de Ia instanță al tractului Giurgeu.

G.-St.-Miclăuș la 6 Novembre 1895.

Artemiș Codarcea
v.-protopop.

Nr. 4854—1895.

(35) 1—2

Escrere de concurs.

Prin acesta se escrere concurs până în 30 Novembre n. 1895 la următoarele stipendii:

1. La un stipendiu Șuluțan de 100 fl. v. a. destinat pentru studentii gimnasiști din clasele superioare, și în prima linie pentru studentii dela gimnasiul din Blaș.

2. La un stipendiu Șuluțan de 200 fl. v. a. destinat pentru studentii dela facultatea juridică din Cluș.

3. La un stipendiu de 315 fl. v. a. din fundațiunea Romoțană destinat pentru studentii, cari ascultă medicina ori alte științe reale afară din Transilvania. Stipendiuul acesta se conferesc numai pe anul 1895/6.

4. La un stipendiu de 100 fl. v. a. din fundațiunea Romoțană destinat pentru un jurist dela universitatea din Cluș. Acest stipendiu se va conferi numai pe anul scolar 1895/6.

5. La un stipendiu de 60 fl. v. a. din fundațiunea Bobiană destinat în prima linie pentru studentii, cari ar puté dovedi, că snt fi de preoți, sau snt nobili și studieză în Cluș. Acest stipendiu se conferesc numai pe an. scol. 1895/6.

Doritorii de a obține vre unul din aceste stipendii trebuie să-și instrueze suplicile cu carte de botez, testimoniul scolaric de pe anul scol. 1894/5, testimoniul de frecuentare de pe an. curent 1895/6, testimoniul de consângenitate, dacă snt înrușiți cu vre-unul dintre fondatori. Calculii din studii trebuie să fie de „Eminentie“ ori cel puțin „Bun“.

Blaș din sedița consistorială ținută în 12 Novembre 1895.

Victor
Archiepiscop și Mitropolit.